

# Neįgaliųjų teisė dalyvauti politiniame gyvenime

## Santrauka

*Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 39 straipsniu visiems ES piliečiams garantuojama teisė balsuoti ir būti kandidatu Europos Parlamento rinkimuose, o 40 straipsniu garantuojama teisė balsuoti ir būti kandidatu vietos savivaldos rinkimuose. 21 straipsniu pripažįstama teisė būti nediskriminuojamam, įskaitant dėl negalios, o 26 straipsniu pripažįstama ir gerbiama neįgaliųjų asmenų teisė naudotis priemonėmis, užtikrinančiomis jų nepriklausomumą, socialinį bei profesinį integravimą ir dalyvavimą bendruomenės gyvenime.*

Galimybė dalyvauti politiniame gyvenime yra vienas iš svarbiausių demokratinės visuomenės principų. Teisė dalyvauti politiniame gyvenime, įskaitant neįgaliuosius, yra aiškiai apibrėžta tarptautinėje teisėje ir įtvirtinta Jungtinių Tautų (JT) neįgaliųjų teisių

konvencijoje (NTK), Europos Tarybos dokumentuose ir Europos Sąjungos (ES) pirminės ir antrinės teisės aktuose. 2014 m. gegužės mėn. rengiami Europos Parlamento rinkimai yra gera proga įvertinti, kaip nacionalinės teisės, politikos ir administracinės nuostatos skatina neįgaliuosius dalyvauti rinkimuose arba trukdo tokiam jų dalyvavimui.

Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra (FRA) ir Europos Komisija per Europos ekspertų negalios klausimais akademinį tinklą (ANED) surinko duomenis iš 28 ES valstybių narių apie tai, kaip ES gerbiama, saugoma, skatinama ir taikoma NTK 29 straipsnyje nustatyta neįgaliųjų teisė dalyvauti politiniame gyvenime. Šiais duomenimis pagrįstose nuomonėse dėmesys sutelktas į rinkimus, taip pat į teisę balsuoti ir būti išrinktam, kaip garantuojama Europos žmogaus teisių konvencijoje (EŽTK), ES pagrindinių teisių chartijoje ir ES sutartyse.

## Pagrindinės išvados ir įrodymais grindžiami patarimai

Pirma išvada, kurią galima padaryti iš FRA ir ANED analizės, yra teigiama – prieinamoje ir palankioje aplinkoje neįgalieji yra aktyvūs piliečiai, norintys dalyvauti savo bendruomenių politiniame gyvenime. Neįgalieji ne tik balsuoja rinkimuose, bet ir aktyviai dalyvauja kitokioje politinėje veikloje: priklauso politinėms partijoms, dalyvauja

politiniuose susitikimuose ir palaiko ryšius su išrinktais pareigūnais. Kai reikia, jų dalyvavimą galima pagerinti teikiant prieinamesnę informaciją ir užtikrinant prieinamesnius procesus, taip pat geresnę paramą ir tinkamą sąlygų pritaikymą, t. y. tokį pritaikymą, kad neįgalieji galėtų naudotis savo žmogaus teisėmis lygiai su kitais asmenimis.

Antra išvada yra ta, kad vis dar esama didelių problemų, susijusių su neįgaliųjų teisės dalyvauti politiniame gyvenime įgyvendinimu. Nepanaikintos teisinės kliūtys, tokios kaip kai kurių neįgaliųjų teisės balsuoti apribojimai, taip pat nepašalintas atotrūkis tarp pažangių teisės ir politikos nuostatų ir jų įgyvendinimo, pavyzdžiui, kai balsavimo apylinkės ar interneto svetainės yra neprieinamos. Dėl šių kliūčių neįgalieji gali neturėti galimybės daryti įtaką jų kasdieniam gyvenimui svarbių įstatymų ir politikos rengimui bei įgyvendinimui. Šias problemas būtina šalinti kuo greičiau, siekiant didinti viešųjų institucijų teisėtumą ir kurti teisingesnę ir įtraukią visuomenę, kurioje visi nariai galėtų visapusiškai dalyvauti.

Trečia išvada yra ta, kad kliūtys, trukdančios dalyvauti politiniame gyvenime, neįgaliuosius paveikia nevienodai. Didesnę negalią, taip pat tam tikros rūšies negalią (pavyzdžiui, proto) turintys asmenys susiduria su neproporcingai didelėmis kliūtimis dalyvauti politiniame gyvenime. Tokie asmenys dažnai yra vieni iš labiausiai izoliuotų ir atskirtų žmonių, todėl politikos formuotojai susiduria su ypatingu iššūkiu – užtikrinti, kad tokie asmenys galėtų visapusiškai dalyvauti politiniame procese.

Atsižvelgiant į šioje srityje taikomus NTK reikalavimus ir remiantis tyrimo rezultatais, išryškėja penki klausimai:

- teisinių ir administracinių kliūčių dalyvauti politiniame gyvenime šalinimas;
- balsavimo procedūrų, infrastruktūros ir rinkimų medžiagos prieinamumo didinimas;

- galimybių dalyvauti politiniame ir visuomeniniame gyvenime plėtimas;
- informuotumo apie neįgaliųjų teisę dalyvauti politiniame gyvenime didinimas;
- duomenų rinkimas siekiant įvertinti neįgaliųjų dalyvavimą politiniame gyvenime.

Išsamią informaciją apie kiekvieną iš šių klausimų galima rasti ataskaitoje. Kiekvienu iš šių klausimų parengtose nuomonėse FRA ir ANED pasiūlė konkrečias priemones, kurių gali imtis ES institucijos ir valstybės narės.

## Teisinių ir administracinių kliūčių dalyvauti politiniame gyvenime šalinimas

ES valstybės narės padarė didelę pažangą neįgaliųjų teisės dalyvauti politiniame gyvenime integracijos į savo nacionalines teisės ir politikos sistemas srityje.<sup>1</sup> Visos valstybės narės, išskyrus tris, ratifikavo NTK; jos pateikė palyginti nedaug išlygų ar pareiškimų dėl pagrindinių nuostatų. Likusios trys valstybės narės pasirašė konvenciją ir imasi ratifikacijai būtinų veiksmų<sup>2</sup>. Be to, keletas valstybių narių parengė NTK įgyvendinimo nacionalines strategijas ar veiksmų planus, kuriuose remiantis 2010–2020 m. Europos strategija dėl negalios sprendžiami klausimai, susiję su teise dalyvauti politiniame gyvenime. Neįgaliųjų teisių komitetas – NTK įgyvendinimą prižiūrintis JT organas – oficialiai įvertins, kaip NTK ratifikavusios ES valstybės narės ir pati ES įgyvendina konvenciją, ir konvencijos šalims pateiks baigiamąsias pastabas.

## Nuomonių faktinis pagrindas

Šioje santraukoje pateikta analizė ir nuomonės yra pagrįstos FRA ir Europos Komisijos finansuojamo Europos ekspertų negalios klausimais akademinio tinklo (ANED) surinktais duomenimis. Duomenų rinkimas buvo pagrįstas FRA ir Europos Komisijos parengtais žmogaus teisių rodikliais, naudojantis JT vyriausiojo žmogaus teisių komisaro biuro sukurtu struktūros, proceso, rezultato rodiklių modeliu.

FRA ir ANED atstovai dirbdami biure rinko kiekvienoje ES valstybėje narėje viešai prieinamą informaciją, be to, valdžios institucijoms buvo išsiųsta palyginti nedaug prašymų pateikti duomenis. Ataskaitoje naudojamų statistikos duomenis FRA ir ANED paėmė iš visoje ES surengtų socialinių apklausų.

Išsamios tyrimo išvados skelbiamos ataskaitoje „Žmonių su negalia teisė dalyvauti politiniame gyvenime: žmogaus teisių rodikliai“ (žr. skyrelį „Papildoma informacija“).

1 Žr. FRA 2012 m. metinę ataskaitą „Pagrindinės teisės. Iššūkiai ir pasiekimai 2012 m.“ ir FRA 2011 m. metinę ataskaitą „Pagrindinės teisės. Iššūkiai ir pasiekimai 2011 m., kurias atitinkamai 2013 ir 2012 m. paskelbė Liuksemburge įsikūręs Leidinių biuras.

2 Žr. FRA 2013 m. metinės ataskaitos „Pagrindinės teisės. Iššūkiai ir pasiekimai 2013 m.“, kurią 2014 m. paskelbė Liuksemburge įsikūręs Leidinių biuras, 5 ir 10 skyrius.

Tačiau, remiantis analizės išvadomis, teisinės bei administracinės kliūtys ir toliau trukdo neįgaliesiems politiniame gyvenime dalyvauti lygiai su kitais asmenimis. Šios kliūtys yra susijusios su tokiais dalykais kaip:

- tam tikrų neįgaliųjų, ypač turinčių psichosocialinę ir proto negalią, teisės balsuoti teisiniai apribojimai;
- neprieinami ir sudėtingi administraciniai procesai, dėl kurių neįgalieji gali netekti teisės balsuoti; kitaip tariant, iš tiesų tokie procesai gali lemti, kad neįgalieji praras rinkimų teisę;
- sudėtinga prieiga prie skundų mechanizmų tais atvejais, kai neįgaliesiems kyla problemų pasinaudoti teise balsuoti.

Vertinant teisinės kliūtis pagrindinis klausimas yra susijęs su tuo, kad veiksnio netekę asmenys neturi teisės balsuoti ar būti kandidatais. Daugumoje ES valstybių narių sprendimas iš asmens atimti veiksnumą automatiškai lemia tai, kad jis nebegali balsuoti. Kartais reformos, kuriomis neįgaliesiems suteikta balsavimo teisė, taikomos ne visiems rinkimams, nes daugelyje ES valstybių narių skirtingi įstatymai taikomi skirtingiems rinkimams. Iš dabartinių baigiamųjų pastabų<sup>3</sup> ir bendrųjų pastabų dėl NTK 12 straipsnio projekto<sup>4</sup> tampa aiški NTK komiteto nuomonė, kad reikėtų pertvarkyti nacionalinės teisės aktus, kuriais iš žmonių teisė

balsuoti atimama dėl neįgalumo ar dėl to, kas apibrėžiama kaip įvertintas veiksnumas.

Neįgaliųjų dalyvavimą gali riboti ir su rinkimais susijusių administracinių procesų neprieinamumas. Kai kuriose ES valstybėse narėse neįgaliesiems nėra prieinamos pagalbos ar paramos balsuoti procedūros. Panašiai ir ilgalaikės globos įstaigose gyvenantiems žmonėms gali būti užkirstas kelias balsuoti dėl to, kad nėra mechanizmų, kuriais jiems būtų suteikta teisė balsuoti.

Teisė balsuoti suteikia galimybę pateikti skundą, kai tokia teise nepasinaudojama. Kaip rodo analizė, daugumoje ES valstybių narių veiksnio netekę asmenys teisiškai negali pateikti skundo, susijusio su dalyvavimu politiniame gyvenime. Be to, teisminiai ir neteisminiai skundų mechanizmai, taikomi neįgaliųjų dalyvavimo politiniame gyvenime klausimams spręsti, nustatyti tik maždaug ketvirtyje ES valstybių narių. Kaip paaiškėjo atlikus FRA tyrimą kitose srityse, vienas veiksnys, lemiantis tai, kad skundų mechanizmus pasiekia mažai bylų, greičiausiai yra prieinamos informacijos apie tai, kaip ir kur teikti skundus, trūkumas<sup>5</sup>. Tačiau atskiros bylos pasiekė Europos Žmogaus Teisių Teismą (EŽTT), o pagal NTK fakultatyvinį protokolą, kuriame leidžiami atskiri pranešimai ir kurį šiuo metu yra ratifikavusi 21 ES valstybės narė, – NTK komitetą.

1 paveikslas. Ar netekę veiksnio asmenys gali balsuoti ES valstybėse narėse?



Šaltinis: FRA, 2014 m., Waddington 2014 m.

3 Visos baigiamosios pastabos dėl NTK skelbiamos adresu [http://tbinternet.ohchr.org/\\_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=4](http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=4).

4 JT Neįgaliųjų teisių komiteto bendrųjų pastabų dėl Konvencijos 12 straipsnio „Lygybė prieš įstatymą“ projektas (2013) skelbiamas adresu [www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/DGCArticles12And9.aspx](http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/DGCArticles12And9.aspx).

5 Žr. FRA dokumentą „EU MIDIS apklausa apie mažumas ir diskriminaciją Europos Sąjungoje. Ataskaita apie pagrindinius rezultatus“ ir FRA dokumentą „Teisė į teisingumą patyrus diskriminaciją Europos Sąjungoje – Tolesni vienodas galimybes užtikrinantys veiksmai“, kuriuos atitinkamai 2009 ir 2012 m. paskelbė Liuksemburge įsikūręs Leidinių biuras.

## Nuomonės

*ES priėjo prie išvados, kad NTK, taip pat jos teisė ir politika turi atitikti ES pagrindinių teisių chartiją. Europos Komisija reguliariai teikia ataskaitas apie tai, kaip įgyvendinamos Tarybos direktyvos 93/109/EB ir 94/80/EB, kuriose išsamiai išdėstyta, kaip naudotis teise balsuoti ir būti kandidatu Europos Parlamento ir vietos savivaldos rinkimuose. Būsimoje ataskaitose apie abiejų direktyvų įgyvendinimą turėtų būti pateiktas vertinimas, ar jos yra aiškinamos tinkamai, atsižvelgiant į NTK 29 straipsnyje įtvirtintą teisę dalyvauti politiniame gyvenime.*

*Kaip atskleista FRA 2013 m. metinėje ataskaitoje ir Aukšto lygio grupės neįgaliųjų klausimams spręsti ataskaitose nuo 2010 m., daugelis ES valstybių narių taiko arba rengia nacionalinius veiksmų planus ar strategijas neįgaliųjų teisių srityje. Į tokią politiką turėtų būti įtrauktos konkrečios priemonės, skirtos skatinti neįgaliųjų dalyvavimą politiniame gyvenime, taip pat konkretūs tikslai ir orientyrai, pagal kuriuos galima vertinti atitinkamų NTK nuostatų įgyvendinimo pažangą.*

### **Teisės balsuoti atsiejimas nuo veiksnio**

*Daugelyje ES valstybių narių teisė balsuoti vis dar yra susieta su veiksmu, tad veiksnio netekę asmenys negali balsuoti Europos Parlamento ar vietos savivaldos rinkimuose. FRA 2010 m. ataskaitoje „Asmenų, turinčių psichikos sveikatos problemų, ir asmenų, turinčių proto negalią, teisė dalyvauti politiniame gyvenime“, kuri atnaujinta vėlesnėse FRA metinėse ataskaitose, nustatyta, kad kai kurios valstybės narės turės pertvarkyti savo teisės aktus, kad atitiktų NTK standartus. Atsižvelgdamos į NTK komiteto baigiamąsias pastabas, ES valstybės narės turėtų iš dalies pakeisti nacionalinės teisės aktus, kuriais iš žmonių teisė balsuoti atimama dėl neįgalumo ar dėl to, kas apibrėžiama kaip įvertintas veiksnys.*

*Kaip nurodyta 2010–2020 m. Europos strategijoje dėl negalios, Europos Komisija siekia, kad valstybių narių teisės aktai dėl veiksnio atitiktų NTK. Tai ir toliau galėtų būti tęsiama per Aukšto lygio ekspertų grupę neįgaliųjų klausimams spręsti, kurioje ES valstybių narių atstovai gali dalytis šios srities teisinių reformų rengimo ir įgyvendinimo patirtimi.*

### **Administracinių kliūčių šalinimas**

*Nacionalinės valdžios institucijos turėtų užtikrinti, kad, taikant reikalavimą registruotis balsuoti ar tinkamai pritaikyti sąlygas, neįgaliesiems nebūtų sutrukdyta dalyvauti rinkimuose. Atitinkami veiksmai galėtų apimti priemones, skirtas užtikrinti, kad registracijos procesas būtų prieinamas, tuo tikslu pertvarkant atitinkamas interneto svetaines pagal ES standartą EN 301549, kuris atitinka tarptautiniu mastu pripažintus prieinamumo standartus (pvz., Antros redakcijos ir antro atitikties lygio Žiniatinklio turinio prieinamumo gairės (WCAG 2.0 AA), ir užtikrinant, kad informacija būtų prieinama alternatyviais formatais, tokiais kaip lengvai įskaitomas šriftas, stambus šriftas ar Brailio raštas.*

*Ilgalaikės globos įstaigose gyvenantiems asmenims, kurie negali nuvykti į balsavimo apylinkę, turėtų būti suteikta galimybė balsuoti pasinaudojant alternatyviomis balsavimo formomis. Taikant tokius balsavimo metodus turi būti užtikrinta, kad būtų balsuojama slapta, kad neįgalieji galėtų laisvai pasirinkti kandidatą ar partiją ir kad kiti asmenys nedarytų netinkamo poveikio.*

### **Užtikrinimas, kad skundų procedūros būtų veiksmingos**

*Neįgaliesiems turėtų būti labiau prieinami tiek teisminiai, tiek neteisminiai skundų teikimo mechanizmai. Be kita ko, būtų svarbu panaikinti apribojimus, taikomus veiksnio netekusių asmenų teisei pateikti skundus neatsiklausus globėjo. Tačiau taip pat reiktų imtis priemonių užtikrinti, kad informacija apie tai, kaip ir kur pateikti skundą, būtų prieinama visiems neįgaliesiems, informacinę medžiagą pateikiant įvairiais formatais. Ši informacija turėtų būti platinama per neįgaliųjų paramos ir palaikymo organizacijas, įskaitant neįgaliųjų organizacijas.*

*Galiausiai, kaip numatyta 2011 m. FRA ataskaitoje „Teisė į teisingumą Europoje: problemų ir galimybių apžvalga“ ir 2012 m. FRA ataskaitoje „Teisė į teisingumą patyrus diskriminaciją Europos Sąjungoje. Tolesni vienodos galimybės užtikrinantys veiksmai“, jei pilietinės visuomenės organizacijoms, įskaitant neįgaliųjų organizacijas, būtų suteikta galimybė teikti ieškinius teismams, tai galėtų būti svarbus žingsnis siekiant užtikrinti politines teises. Dėl griežtų taisyklių, susijusių su teisine padėtimi, pilietinės visuomenės organizacijos dažnai negali aktyviau dalyvauti pagrindinių teisių pažeidimo bylų nagrinėjime.*

## Balsavimo procedūrų, infrastruktūros ir rinkimų medžiagos prieinamumo didinimas

Dauguma ES valstybių narių prieinamumo standartus taiko viešųjų pastatų statybai ir renovacijai, o beveik pusė iš jų – balsavimo apylinkėms. Be to, daugelis ES valstybių narių yra nustačiusios teisinius prieinamumo reikalavimus informacijos teikėjams, kurie informaciją teikia internetu ir per transliuojamąją žiniasklaidą, nors daugeliu atveju šie reikalavimai taikomi tik viešosios informacijos teikėjams. Daugumoje valstybių narių rinkimų teisės aktuose reikalaujama, kad parama balsuoti būtų prieinama neįgaliesiems, tačiau kai kuriose valstybėse narėse ji prieinama tik fizinę ar jutimo negalią turintiems asmenims.

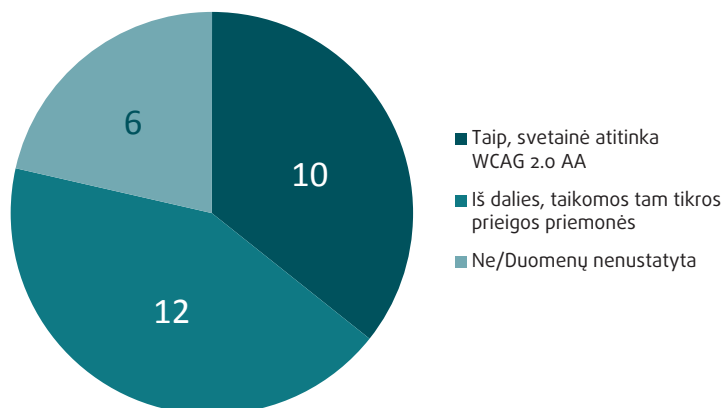
Dauguma ES valstybių narių prieinamumo standartus taiko viešųjų pastatų statybai ir renovacijai, o beveik pusė iš jų – balsavimo apylinkėms. Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad trūksta patikimų ir palyginamų duomenų apie faktinį pastatų prieinamumą, labai sunku įvertinti, ar tie standartai tinkamai įgyvendinami. Duomenų trūkumas

reiškia, kad neįmanoma nustatyti, kokia dalis balsavimo apylinkių ar viešųjų pastatų yra prieinami neįgaliesiems. Be to, net kai duomenys yra prieinami, jų patikimumą mažina tai, kad nėra nuoseklių prieinamumo vertinimo kriterijų, ir tai, kad dėmesys sutelkiamas į fizinę negalią turinčius asmenis, o kiti neįgalieji pamirštami.

Svarbus prieinamumo didinimo aspektas – tinkamas sąlygų pritaikymas. Daugumoje valstybių narių rinkimų teisės aktuose reikalaujama, kad neįgalieji galėtų pasinaudoti pagalba balsuoti, tačiau kai kuriose valstybėse narėse ji prieinama tik fizinę ar jutimo negalią turintiems asmenims. Be to, neįgalieji ne visada gali pasirinkti pagalbinius.

Dalyvavimas rinkimų procesuose priklauso nuo prieigos prie informacijos, paprastai per radiją, televiziją ir internetu, taip pat per spausdintinę medžiagą. Kaip ir užstatytos aplinkos atžvilgiu, daugelis ES valstybių narių yra nustačiusios prieinamumo reikalavimus informacijos teikėjams, kurie informaciją teikia internetu ir per transliuojamąją žiniasklaidą, nors daugeliu atveju šie reikalavimai taikomi tik viešosios informacijos teikėjams. Tačiau, turimais duomenimis, su rinkimais susijęs žiniasklaidos turinys neįgaliesiems iš esmės yra neprieinamas. Daugumoje valstybių narių oficialioje svetainėje, kurioje pateikiamos balsavimo instrukcijos ir informacija apie kandidatus,

2 paveikslas. Ar svetainėje, kurioje teikiamos balsavimo instrukcijos ir informacija apie kandidatus, nurodoma, kad ji atitinka prieinamumo standartus ES valstybėse narėse?



Šaltinis: FRA, 2014 m.

nenurodoma, kad ji atitinka antros redakcijos ir antro atitikties lygio Žiniatinklio turinio prieinamumo gairių (WCAG 2.0 AA)<sup>6</sup> interneto prieinamumo standartą, nors dauguma ėmėsi veiksmų, kad tokia informacija taptų prieinamesnė. Imta dažniau taikyti subtitravimą, todėl televizijos programos, kuriose teikiama rinkimų informacija, tapo prieinamesnės daugeliui klausos sutrikimų turinčių žmonių, tačiau garso aprašymas arba vertimas į nacionalinę gestų kalbą ne toks dažnas.

Svarbu, kad politinės partijos, kaip pirminis politikos formavimo šaltinis visais valdžios lygmenimis,

užtikrintų, kad jų kampanijos medžiaga būtų prieinama neįgaliesiems. Prieinamo formato partijų manifestų pavyzdžių rasta pusėje ES valstybių narių, tačiau apskritai trūksta nuoseklumo; kai kuriose valstybėse narėse tik viena ar dvi partijos pateikė informaciją prieinamu formatu, be to, dažnai tik formatu, tinkamu tam tikrą negalią turintiems neįgaliesiems. Svarbu tai, kad Europos politinių partijų įsipareigojimus pateikti kampanijos medžiagą 2014 m. Europos Parlamento rinkimams iš esmės lėmė neįgaliųjų organizacijų kampanijos, kuriomis siekta padidinti rinkimų prieinamumą.

## Nuomonės

*Nors daugelyje ES valstybių narių taikomi teisiniai prieinamumo standartai, vertinti aplinkos prieinamumą trukdo tai, kad nėra bendrų ES kriterijų, pagal kuriuos būtų nustatyta, kas yra prieinamas pastatas. Laikydamosi NTK 9 straipsnio 2 dalies a punkte nustatytų įsipareigojimų, Konvencijos šalys – ir ES, ir jos valstybės narės – turėtų rengti ir skleisti visuomenei prieinamų objektų ar jai teikiamų paslaugų, įskaitant valdžios institucijų pastatus, prieinamumo būtiniausius standartus ir gaires bei kontroliuoti, kaip jie įgyvendinami. Šie kriterijai turėtų apimti visų neįgaliųjų (ne tik fiziškai neįgalių asmenų) prieigos poreikius. Europos Komisija toliau remia ir papildo valstybių narių veiklą, įskaitant Standartizacijos įgaliojimo M/420 dėl užstatytos aplinkos prieinamumo antrojo etapo įgyvendinimą.*

*Kai neįgaliajam reikia paramos balsuoti, įstatyme turėtų būti nustatyta, kad balsuoti jam padėtų jo pasirinktas asmuo. Tokia parama turėtų būti prieinama visiems to paprašiusiems neįgaliesiems.*

*ES valstybės narės turėtų skatinti žiniasklaidos paslaugų teikėjus didinti jų produkcijos prieinamumą. Interneto svetainės turėtų būti kuriamos laikantis ES prieinamumo standarto EN 301549, o žiniasklaidos produkcijos prieinamumas gali būti užtikrintas subtitrais, vertimu į gestų kalbą, garso aprašymais (pageidautina – laikantis ES standartų). Tuo tikslu valstybės narės galėtų įvertinti galimybę stiprinti žiniasklaidos prieinamumo teisinės ir politikos priemones, pavyzdžiui, nustatydamos prieinamumo tikslinius rodiklius ir plėsdamos galiojančių teisės aktų taikymo sritį, kad būtų įtraukti privačiojo ir viešojo sektoriaus paslaugų teikėjai. ES gali palengvinti šį procesą ir paremti Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyvos įgyvendinimą; direktyvoje žiniasklaidos paslaugų teikėjai raginami užtikrinti, kad jų paslaugos taptų prieinamos asmenims, turintiems regėjimo ar klausos negalią.*

*Artėjant rinkimams informacinėje medžiagoje, kurioje teikiamos balsavimo instrukcijos ir informacija apie kandidatus, turėtų būti paprasta kalba pateikti lengvai suprantami paaiškinimai; tokia medžiaga turėtų būti lengvai prieinama įvairiais formatais. Be to, valstybės narės turėtų pasirūpinti, kad per visą rinkimų procesą būtų skirtas finansavimas prieinamos informacijos teikimui užtikrinti.*

*Politinės partijos turėtų teikti savo manifestus ir kitą kampanijų medžiagą alternatyviais formatais, kurie leistų tenkinti įvairių negalią turinčių žmonių poreikius, įskaitant medžiagos pateikimą lengvai įskaitomu šriftu, Brailio raštu ir stambiu šriftu, taip pat vaizdo klipus su subtitrais ar vertimą į gestų kalbą. Be to, siekdamas padidinti neįgaliųjų galimybes dalyvauti jų veikloje, politinės partijos galėtų užtikrinti, kad jų renginiai būtų labiau prieinami, pavyzdžiui, tikrindamos susitikimo vietų prieinamumą ir pasirūpindamos vertimu į gestų kalbą.*

6 Informacija apie Žiniatinklio konsorciumą (W3C) (2008), antros redakcijos Žiniatinklio turinio prieinamumo gairės ir 2008 m. gruodžio 11 d. W3C rekomendacija skelbiama adresu [www.w3.org/TR/2008/REC-WCAG20-20081211](http://www.w3.org/TR/2008/REC-WCAG20-20081211).

## Galimybių dalyvauti politiniame gyvenime plėtimas

Visose ES valstybėse narėse dar nėra reikalaujama ar užtikrinama, kad neįgalieji galėtų aktyviai dalyvauti (be kita ko, per jiems atstovaujančias organizacijas) politikos rengimo ir teisėkūros srityje. Be to, esama mažai informacijos apie tai, kiek išrinktų pareigūnų nurodo turintys negalią.

Tyrimė taip pat nagrinėjamos neįgaliesiems ir jiems atstovaujančioms organizacijoms suteiktos galimybės aktyviau, ne tik balsuojant ar dalyvaujant rinkimuose, dalyvauti politiniame gyvenime.

NTK nustatytas įpareigojimas glaudžiai bendradarbiauti su neįgaliaisiais ir juos įtraukti (be kita ko,

per jiems atstovaujančias organizacijas) į politikos rengimo ir teisėkūros procesą, tačiau to reikalaujama arba tai sistemiskai užtikrinama ne visose ES valstybėse narėse. Kaip rodo analizė, valdžios institucijos vis dažniau konsultuojasi su neįgaliųjų organizacijomis ir su jomis bendradarbiauja imdamosi NTK įgyvendinimo veiksmų – tai visos Europos mastu įgyvendinama daug žadanti praktika, kuri turėtų būti toliau plėtojama. Galima dar daug nuveikti, kad neįgaliųjų organizacijos būtų įtrauktos į šioje ataskaitoje pristatytų iššūkių peržiūrą ir sprendimą.

Svarbus neįgaliųjų dalyvavimo visuomeniniame gyvenime rodiklis yra tai, kiek neįgaliųjų yra išrinkta į oficialias pareigas. Tačiau, kaip atskleidžiama šiame tyrime, nėra aiškių duomenų apie tai, koku mastu neįgalieji gali pasinaudoti galimybe būti išrinktiems į Europos Parlamentą, nacionalinius parlamentus ar vietos savivaldos organus.

### Nuomonės

*ES valstybės narės ir ES institucijos turėtų aktyviau įtraukti neįgaliuosius (be kita ko, per jiems atstovaujančias organizacijas) į sprendimų priėmimo procesą dėl klausimų, susijusių su neįgaliųjų reikalais. Tuo tikslu valstybės narės ir ES institucijos turėtų stiprinti taikomus neįgaliųjų organizacijų įtraukimo mechanizmus ir, be kita ko, kurti patariamuosius ar konsultacinius organus. Jų veiklą turėtų būti įtraukta nemažai neįgaliųjų organizacijų, kad būtų atstovaujama skirtingoms neįgaliųjų grupėms. Neįgaliųjų atstovai turėtų būti visateisiai tokių organų nariai, turintys lygias teises su kitais nariais, be to, jiems turėtų būti suteikiami reikiami išteklių, kad jie galėtų prasmingai dalyvauti išsaugodami savo savarankiškumą.*

*ES valstybės narės ir ES institucijos turėtų užtikrinti, kad apie galimybes dalyvauti konsultaciniuose procesuose, susijusiuose su neįgaliesiems svarbių teisės ir politikos nuostatų rengimu, būtų aiškiai ir plačiai skelbiama naudojantis prieinamomis komunikacijos priemonėmis. Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad neįgaliųjų organizacijos galėtų teikti informaciją kitais formatais, tokiais kaip Brailio raštas arba lengvai įskaitomas šriftas. Vieši svarstymai ir komitetų posėdžiai, kuriuose aptariami siūlomi teisės aktai, turėtų tapti prieinami, pavyzdžiui, pašalinant fizines kliūtis ir pasirūpinant vertėjais į gestų kalbą.*

*ES valstybės narės turėtų įvertinti schemas, skirtas užtikrinti, kad kandidatai ar galimi kandidatai turėtų tokias pat galimybes kaip ir kiti būti kandidatais į renkamas pareigas. Tai galėtų būti finansinė ir kitokia parama, siekiant atsizvelgti į tai, kad neįgaliesiems gali prireikti papildomų išteklių, kad galėtų veiksmingai vykdyti kampaniją; be to, tai galėtų būti veiksmai, kuriais siekiama pašalinti fizines ir kitokias kliūtis, trukdančias patekti į pastatus, kuriuose vykdoma politinė veikla. Išrinktiems negalią turintiems pareigūnams turėtų būti tinkamai pritaikytos sąlygos, kad savo užduotis jie galėtų vykdyti lygiai su kitais.*

*Tinkamai pritaikyti sąlygas konkrečius poreikiams gali būti būtina net ir aplinkoje, kuri yra prieinama. Norint taip tinkamai pritaikyti sąlygas, būtina informacija apie išrinktų pareigūnų poreikius. Tačiau toks duomenų rinkimas turi atitikti teisiškai nustatytas apsaugos priemones, skirtas konfidencialumui ir pagarbai neįgaliųjų privatumui užtikrinti.*

## Informuotumo apie neįgaliųjų teisę dalyvauti politiniame gyvenime didinimas

FRA ir ANED analizės duomenimis, svarbūs subjektai, tokie kaip rinkimų pareigūnai, politinės partijos, valdžios institucijos ir žiniasklaidos paslaugų teikėjai, nepakankamai mokomi ir informuojami apie tai, kaip užtikrinti neįgaliųjų teisę dalyvauti politiniame gyvenime. Be to, būtina stiprinti atitinkamų subjektų gebėjimą tenkinti neįgaliųjų poreikius.

Siekiant užtikrinti galimybę naudotis teisėmis, valstybės pareigūnai ir kiti svarbūs darbuotojai turi būti gerai informuoti apie neįgaliųjų lygybę apskritai, taip pat apie tokius pagrindinius NTK principus kaip prieinamumas ir pareiga tinkamai pritaikyti sąlygas. Turimais duomenimis, rengti rinkimų pareigūnų mokymus, susijusius su nediskriminavimu dėl negalios, prieinamumu ir tinkamu sąlygų pritaikymu, pagal įstatymą reikalaujama tik vienoje ES valstybėje narėje. Neįgaliųjų organizacijoms tenka svarbus vaidmuo didinant valdžios institucijų informuotumą apie neįgaliųjų teises; jos ir toliau gali tai daryti plėtodamos konsultacijų mechanizmus visais valdžios lygmenimis.

Informuotumo didinimo svarba neapsiriboja valdžios institucijomis ir kitais rinkimų procese dalyvaujančiais subjektais. Be to, labai svarbu, kad patys neįgalieji, ypač tie, kurių negalia didesnė ir kurie dažniausiai neturi galimybių dalyvauti politiniame gyvenime, žinotų apie teisę balsuoti ir dalyvauti politiniame gyvenime. Žinodami apie tokias teises neįgalieji gali patys veiksmingiau nustatyti, kokia praktika ir tvarka trukdo jiems naudotis šiomis teisėmis.

Be informuotumo didinimo, svarbu stiprinti atitinkamų subjektų gebėjimus tenkinti neįgaliųjų balsuotojų poreikius. Remiantis duomenimis apie informacijos ir kampanijos medžiagos prieinamumą, būtina stiprinti politinių partijų ir žiniasklaidos organizacijų gebėjimą užtikrinti geresnį jų produktų prieinamumą. Atsižvelgiant į balsavimo apylinkių ir valdžios institucijų pastatų neprieinamumą, atitinkamai būtina stiprinti ir atitinkamų valdžios institucijų gebėjimą tikrinti, kaip įgyvendinamos pastatų prieinamumo taisyklės, taip pat kurti išsamias standartizuotas pastatų prieinamumo vertinimo gaires.

### Nuomonės

*ES valstybės narės turėtų imtis konkrečių priemonių, siekdamos plėtoti valdžios institucijų gebėjimą veiksmingai stebėti, kaip įgyvendinamos pastatų prieinamumo taisyklės, ir užtikrinti, kad institucijoms, atsakingoms už atitiktą prieinamumo reikalavimams, būtų skiriama pakankamai išteklių. Europos Komisija turėtų padėti vykdyti šį procesą toliau remdama ES standartizuotų pastatų prieinamumo vertinimo gairių rengimą atsižvelgiant į visų neįgaliųjų poreikius.*

*Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad rinkimus organizuojančios institucijos ir pareigūnai, įpareigoti vietose prižiūrėti rinkimus, būtų visapusiškai parengti tokiais klausimais kaip nediskriminavimas dėl negalios, prieinamumas ir tinkamas sąlygų pritaikymas. Be to, mokymai turėtų būti skiriami ir tokiems klausimams kaip atitinkamos nacionalinės teisės nuostatos dėl paramos neįgaliesiems per rinkimus, taip pat paramos ar pagalbos prašymo procedūros. Siekiant užtikrinti, kad mokymuose būtų kalbama apie kliūtis, su kuriomis susiduria neįgalieji, neįgaliųjų organizacijos turėtų dalyvauti mokymų rengimo ir įgyvendinimo veikloje, be kita ko, vykdant bendras už rinkimus atsakingų institucijų ir neįgaliųjų organizacijų iniciatyvas.*

*Valstybės narės turėtų imtis neįgaliųjų informuotumo apie rinkimų procesą didinimo veiksmų. Tai galima pasiekti įgyvendinant neįgaliųjų piliečių švietimo jų politinių teisių klausimais projektus, taip pat kuriant atstovavimo savo interesams grupes. Be to, informuotumo didinimo veikla turėtų apimti ilgalaikės globos įstaigas, kuriose gyvena neįgalieji.*

*Siekdamos didinti politinių partijų ir žiniasklaidos organizacijų gebėjimą užtikrinti, kad jų produkcija būtų priinama neįgaliesiems, valstybės narės galėtų kartu su neįgaliųjų organizacijomis kurti praktines gaires dėl prieinamų manifestų, informacinės medžiagos ir transliacijų rengimo.*



## Duomenų rinkimas siekiant įvertinti neįgaliųjų dalyvavimą politiniame gyvenime

Tyrimas buvo pagrįstas turimais duomenimis, surinktais 28 ES valstybėse narėse iš viešai prieinamų šaltinių. Renkant duomenis ir atliekant analizę paaiškėjo trys pagrindiniai dalykai:

- sistemiško duomenų rinkimo stoka;
- standartų ir gairių, skirtų prieinamumui įvertinti, ypač taip, kad būtų galima palyginti rezultatus visoje ES, trūkumas;
- susirūpinimas dėl taikomų neįgaliųjų patirties rinkimo metodikų.

Apskritai, kaip rodo tyrimas, kol kas neįmanoma tiksliai įvertinti neįgaliųjų dalyvavimo ES politiniame gyvenime padėties, nes trūksta patikimų palyginamų duomenų. Valstybių narių ar ES lygmeniu renkama nedaug sisteminių duomenų apie neįgaliųjų dalyvavimo rinkimuose patirtį.

Net tais atvejais, kai duomenų būta, dėl bendros negalios sampratos ir suderintų ES standartų stokos prieinamumą buvo sunku palyginti tarpvalstybinio mastu. Dažnai turimi duomenys yra sutelkti į fizinę negalią turinčių asmenų padėtį ir neapima kitų neįgaliųjų, kuriems gali kilti ne tokių akivaizdžių kliūčių dalyvauti politiniame gyvenime.

Patikimų ir tikslių statistikos duomenų apie neįgaliųjų patirtį rinkimas yra nelengvas uždavinys. Atsižvelgiant į tai, kad dabartinėse apklausoje nustatyta faktinė tam tikrų neįgaliųjų (pavyzdžiui, įstaigose gyvenančių asmenų arba asmenų, kurie negali kalbėti) atskirtis, būtina tobulinti turimas metodikas ir teikti pakankamai išteklių, kad tiksliniai, išskaidyti ir palyginami duomenys tiksliai ir patikimai atspindėtų jų patirtį. Atitinkamas pastangas pasaulio mastu deda Vašingtono negalios statistikos duomenų grupė, kurios veikloje dalyvauja FRA ir Europos Komisija, o ES lygmeniu – Eurostatas ir kitos institucijos. FRA ir toliau bendradarbiaus su Europos Komisija, ANED ir atitinkamais subjektais, kad paremtų atitinkamų duomenų rinkimo tobulinimą.

### Nuomonės

*Laikydamosi NTK 31 straipsnyje nustatytų įsipareigojimų, ES ir valstybės narės turėtų įsipareigoti rinkti tinkamą informaciją, įskaitant statistikos ir tyrimų duomenis, kad galėtų suformuluoti ir įgyvendinti politiką, kuri leistų įgyvendinti su dalyvavimu politiniame gyvenime susijusias konvencijos nuostatas.*

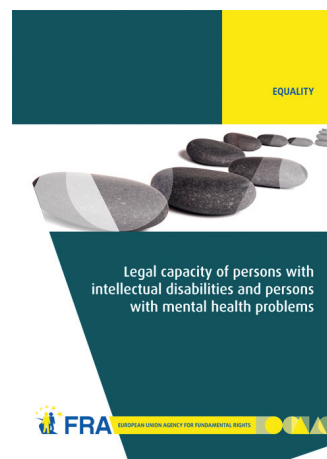
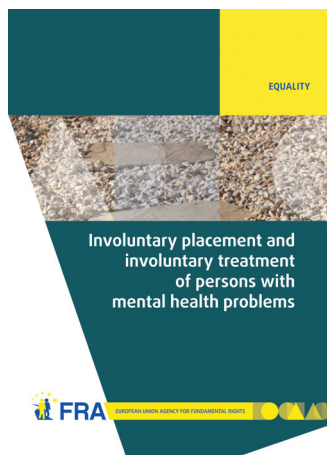
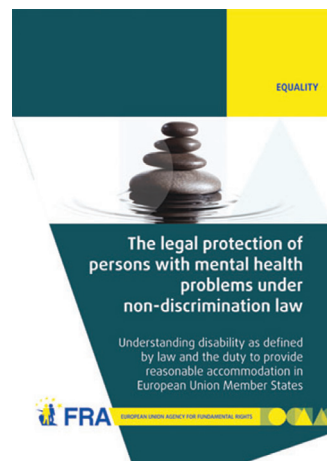
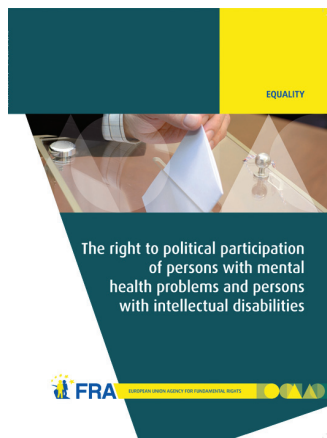
*Atsižvelgdama į 2010–2020 m. Europos strategijoje dėl negalios išvardytus veiksmus ir į strategijos „Europa 2020“ socialinės įtraukties tikslą, Europos Komisija turėtų siekti suderinti informaciją apie negalią, surinktą per ES socialines apklausas („ES statistika apie pajamas ir gyvenimo sąlygas“, „Darbo jėgos tyrimo ad hoc modulis“ ir „Europos sveikatos tyrimas apklausos būdu“), ir užtikrinti, kad būtų reguliariai renkami palyginami duomenys apie neįgaliųjų socialinei įtraukčiai, įskaitant dalyvavimą politiniame gyvenime, kylančias kliūtis.*

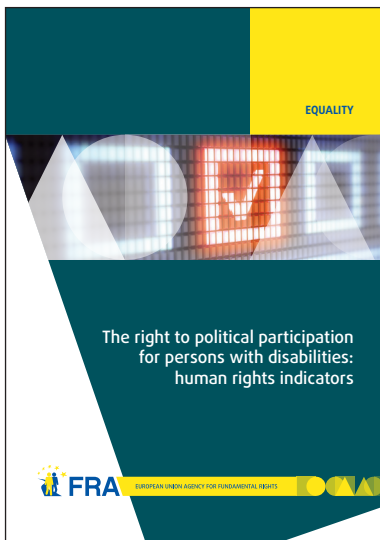
*Siekiant užtikrinti, kad duomenys būtų palyginami visoje ES, ES institucijos ir valstybės narės galėtų bendradarbiaudamos kurti bendras suderintas gaires, skirtas neįgaliųjų pagrindinių teisių padėčiai įvertinti. Tuo tikslu pirmiausiai būtų galima toliau rengti prieinamumo vertinimo bendrąsias gaires.*

*Duomenis rinkti įgaliotos ES institucijos turėtų remti ir papildyti valstybių narių pastangas rinkti statistikos duomenis ir duomenis, kurie atspindi kliūtis, užkertančias kelią neįgaliesiems visapusiškai dalyvauti politiniame ir visuomeniniame gyvenime. Be kita ko, tuo tikslu reikėtų toliau plėtoti ir įgyvendinti duomenų rinkimo metodiką, kurią taikant būtų įtraukiami visi neįgalieji, įskaitant didelę negalią turinčius asmenis.*



Šiose penkiose FRA ataskaitose išsamiau nagrinėjami su neįgaliųjų teisėmis susiję klausimai.





Galimybė dalyvauti politiniame gyvenime – būti kandidatu rinkimuose, stoti į politinę partiją ar sekti politines naujienas žiniasklaidoje – yra vienas iš svarbiausių demokratinės visuomenės principų. Ataskaitoje analizuojami Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros (FRA) ir Europos Komisijos finansuojamo Europos ekspertų negalios klausimais akademinio tinklo (ANED) surinkti duomenys iš visų 28 Europos Sąjungos (ES) valstybių narių apie neįgaliųjų dalyvavimo politiniame gyvenime padėtį. Remiantis ataskaitoje pateiktais žmogaus teisių rodikliais, dėl teisinių ir administracinių kliūčių, procesų bei informacijos neprieinamumo ir nepakankamo informuotumo apie politines teises neįgalieji gali netekti galimybės dalyvauti savo bendruomenių politiniame gyvenime. Be to, tyrime atskleista, kad trūksta patikimų ir palyginamų duomenų apie neįgaliųjų dalyvavimo ES vykdomuose rinkimuose patirtį. Šias problemas būtina spręsti kuo greičiau, siekiant didinti viešųjų institucijų teisėtumą ir kurti teisingesnę ir įtraukią visuomenę, kurioje visi nariai galėtų visapusiškai dalyvauti.

## Papildoma informacija

Visa FRA ataskaita *The right to political participation of persons with disabilities: human rights indicators* („Žmonių su negalia teisė dalyvauti politiniame gyvenime: žmogaus teisių rodikliai“) skelbiama adresu <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/indicators-political-participation-persons-disabilities>.

FRA veiklos neįgaliųjų teisių srityje apžvalga skelbiama adresu <http://fra.europa.eu/en/theme/people-disabilities>.



Leidinių biuras

### FRA – EUROPOS SAJUNGOS PAGRINDINIŲ TEISIŲ AGENTŪRA

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Vienna – Austria  
tel. +43 158030-0 – faksas +43 158030-699  
[fra.europa.eu](http://fra.europa.eu) – [info@fra.europa.eu](mailto:info@fra.europa.eu)  
[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)  
[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)  
[twitter.com/EURightsAgency](https://twitter.com/EURightsAgency)



© Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra, 2014  
Nuotrauka: © Shutterstock

TK-01-14-329-LT-C  
doi:10.2811/72750